

України щодо заборони розподілу доходів неприбуткових організацій між членами засновниками, працівниками, і в такому випадку СОК може належати до неприбуткових організацій.

РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЯ ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

*Хомин І.П., к.е.н., ст. викладач,
Тернопільський національний економічний університет*

Зародки фіскального регулювання можна помітити ще в староіндійському джерелі Артхашастра (IV-III ст. до н. е.), де вказується на пропорції розподілу торговельного прибутку між купцями й державою, за якими на користь скарбниці належало сплачувати 1/16 частину товару, що продається за міркою; 1/20 товарів, що продаються за вагою; 1/11 товарів, що продаються за лічбою. Однак у фінансовій теорії оподаткування, яку можна було би вважати парадигмою, хоча цю функцію податків розвивали А. Вагнер, Дж. М. Кейнс та ін.

А Дж. Стігліц виділив п'ять «бажаних принципів організації розумної податкової системи», які могли би бути й в Україні на нинішньому етапі визначальними:

- економічна ефективність, за якої податкова система не повинна заважати раціональному розподілу ресурсів;
- адміністративна простота, тобто податкова система має бути простою й відносно недорогою;
- гнучкість, або швидка (а в деяких випадках автоматична) реакція на зміну параметрів економічного розвитку;
- політична відповідальність, що передбачає таку побудову податкової системи, яка не викликає в людей сумніву щодо спрямування податків для якнайповнішого й точного виконання їхніх побажань;
- справедливість, за якої підходи до платників податків є виваженими й справедливими [2, с. 298].

Й хоча ці методологічні принципи деталізовано в Законі України «Про систему оподаткування», зокрема, визначено, що вона має будуватися на засадах обов'язковості, рівнозначності й пропорційності; рівності, недопущення будь-яких виявів податкової дискримінації; соціальної справедливості; стабільності, економічної обґрунтованості; рівномірності сплати; компетентності; єдиному підході; доступності, на практиці превалюючою є фіскальна спрямованість оподаткування, в той час, як про регулюючу функцію податків хіба зрідка згадується в науковій літературі.

Водночас, як виглядає, за нинішніх умов закон А. Вагнера щодо «розширення обсягу державної діяльності», який він сформулював на основі ідеї, що «втручання держави в господарське життя визначається конкретними умовами часу й місця», а тому «темпи збільшення витратків можуть перевищувати темпи зростання національного продукту» [2, с. 163-164], є

спірним. Принаймні стосовно України нині мова повинна йти не про розширення, а про звуження «обсягу державної діяльності», зважаючи на надмірно високий відсоток вилучення доходів підприємств до Державного бюджету – з одного боку, а потім порівняно великі, та все ж недостатні грошові потоки у зворотному напрямі, які не справляють помітного впливу на розвиток підприємств, що власне й спостерігається в аграрному секторі.

Разом з тим нині, так само, як більш ніж дев'яносто років тому (1926 р.), актуальні слова з рецензії на книгу «Податки в іноземних країнах» за редакцією В. Твердохлебова: «Наша податкова система далека від досконалості. Ми весь час шукаємо нових шляхів і не завжди знаємо, що ці шляхи «заїзджені й сходжені» іншими народами, причому не завжди поїздка на них закінчується сприятливо» [2, с. 545]. Адже навіть така складова фіскального регулювання, як податкові пільги, лише зумовлює зростаючий податковий тиск на економіку, породжуючи деформації в розвитку цілих галузей, а найперше в аграрному секторі, правда, опосередковано – через спричинений цим чинником диспаритет цін, оскільки саме промисловість і торгівля, маючи більше неконтованих можливостей коригувати ціни на товари, яких потребують сільськогосподарські товаровиробники, значною мірою перекладають цей тягар на них. До чого це привело, можна проілюструвати на прикладі Польщі, яка теж входила в орбіту соціалістичного табору, тому й тут довелося застосовувати «шокову терапію», але період її тривалості виявився значно коротшим, ніж у нас, де він продовжується й зараз.

Так-от, попри навіть нижчий рівень такого результативного показника, як ВВП на одну особу в 1990 році – 8108 і 8054 дол. США відповідно в Україні й Польщі, у 2016 році це співвідношення стало більш ніж трикратно протилежним: в Україні 8305 дол. США/особу; в Польщі 27764 дол. США/особу; середньомісячна зарплата в 2015 році становила в Україні 192,5 дол. США, в Польщі – 1194,3 дол. США. Як видається, в неمالій мірі завдяки виваженому застосуванню регулюючої функції оподаткування.

Що ж до згаданого перекладання податкового тягаря на сільськогосподарських товаровиробників, то прикладом, який це підтверджує, може бути, на наш погляд, співвідношення суб'єктів малого бізнесу. Зокрема, в Польщі є майже 57 тис. фермерських господарств. В Україні, де площа сільськогосподарських угідь у 2,7 рази більша від польської, кількість фермерських господарств заледве перевищує 32 тис. од. Адже саме фермерські господарства, зважаючи на їхні здебільшого малі розміри, найбільш вразливі щодо зазначених недоліків регулюючої функції оподаткування.

Загалом же наразі жоден із податків в Україні не стимулює розвитку аграрного сектору, який традиційно виступає в ролі донора інших галузей вітчизняної економіки. Зокрема, якщо в передвоєнний 1940 рік колгоспи України сплачували до бюджету 1,8 млн. крб. прибуткового податку, то в 1960 році вже 315 млн. крб. Отож навіть на тлі загального дев'ятикратного зростання доходів бюджету за цей період із 835,9 до 7690,5 млн. крб., збільшення податків із колгоспів виглядає надмірним, особливо в порівнянні з тим, що платежі промисловості й будівництва (за період 1940-1977 роки) зросли в 43,5 рази, в той час, як у сільському господарстві – в 517,5 рази, ніяк не може бути визнаним

відповідним не те що принципу паритетності взаємовідносин суб'єктів господарювання, але й навіть з огляду на пояснення: «Міра участі колгоспів у формуванні загальнодержавних фондів грошових коштів в різних етапах визначалася ... виходячи з конкретних економічних завдань країни» та «швидкими темпами зростання продуктивності праці, що зумовлює значне зниження собівартості ... й відповідно підвищення рентабельності виробництва» [2, с. 678-679], бо останнє було радше бажаним, ніж фактичним.

За нинішніх умов прикладом, який підтверджує наведений перед тим висновок, може бути колишній фіксований сільськогосподарський податок (тепер єдиний податок), який не тільки сплачують збиткові господарства, але він сам призводить до збільшення збитку, унеможливаючи в них будь-які сподівання на формування фінансових ресурсів розвитку, позаяк включається до витрат виробництва, а не покривається з прибутку. Відтак думається, що при оподаткуванні доходів у першу чергу фермерів, а тим більш особистих селянських господарств, слід урахувати порівняння доходів із витратами, пов'язаними з їхньою виробничою діяльністю, тобто, прибуток. При цьому для уникнення суб'єктивізму при визначенні оподатковуваного прибутку доцільно встановити перелік типових витрат, які дрібні товаровиробники можуть відносити на зменшення отриманих за звітний період доходів, наприклад, вартість придбання пально-мастильних матеріалів, міндобрив, отрутохімікатів, комбікормів тощо, оплату залученої до виконання робіт у рослинництві й тваринництві робочої сили. Безумовно, ці витрати мають бути документально підтвердженими, що за сучасних умов не складатиме особливих труднощів, зважаючи на можливість отримання касових чеків чи інших платіжних документів і спрощення контролю їхньої достовірності завдяки відображення даних за допомогою електронних засобів.

З іншого боку, це допоможе вивести з тіні доходи, які приховуються від оподаткування окремими постачальниками засобів виробництва для таких сільськогосподарських товаровиробників, а якщо до цього додати підтвердження виплати заробітної плати через ощадбанк, то й доходів значної частини тимчасових і залучених до цих робіт працівників. А для посилення регулятивної функції оподаткування в забезпеченні ефективного розвитку економіки його згадувану фіскальну спрямованість необхідно замінити на системне й систематичне стимулювання розвитку. І при цьому, як доводить Ю. Іванов, найефективнішим засобом реалізації стимулюючої функції оподаткування, гармонізації економічних інтересів держави, регіонів і платників податків можуть стати альтернативні системи [1, с. 477], які, на нашу думку, перш за все необхідні для малих суб'єктів господарювання, котрі працюють (а не тільки зареєстровані!) в сільській місцевості. Тільки так можна перебороти занепад сіл і депопуляцію сільського населення в Україні.

Література.

1. Іванов Ю.Б. Альтернативні системи оподаткування: монографія / Ю.Б. Іванов. – Х.: ХДЕУ: Торнадо, 2003. – 487 с.
2. Фінансова думка України: Монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. В.М. Федосова. – К.: Кондор, Тернопіль: Економічна думка, 2010. – Т 1. – 687 с.